

ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕРВАРІАНТНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ЯК ДЖЕРЕЛА ЗБАГАЧЕННЯ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ю.А.Зацний

Цією статтею вводиться проблема «внутрішніх запозичень» як результатів контактів між національними варіантами англійської мови.

Ключові слова: асиміляція, варіант, внутрішні запозичення, парадигматична активність, розмовна мова.

Поповнення словникового складу розмовного шару англійської мови, як і всієї національної макросистеми, останніми десятиліттями здійснювалося в основному шляхом використання власних мовних ресурсів. До власних ресурсів належать і «внутрішні запозичення», серед яких ми окремо виділяємо запозичення внаслідок взаємодії національних варіантів англійської мови, особливо найбільш репрезентованих – британського і американського.

Дослідження вчених засвідчують, що саме американський варіант справляє значний вплив на британський і на інші варіанти. Навіть британські лінгвісти визнають, що хоча англійська мова є світовою мовою, її центр знаходиться в США. Дійсно, наші багаторічні спостереження підтверджують тезу вчених про те, що більшість неологізмів виникає саме в американському варіанті, чому сприяють лідерство США не тільки в англословному, але й у всьому світі, демократичність американських мовних норм у порівнянні з британськими. В англійській мові США, зокрема, найбільшою мірою простежується тенденція до демократизації, до зближення літературної мови з розмовною.

Оскільки національно марковані лексико-фразеологічні елементи (американізми, британізми, канадізми, австралізми) не відрізняються від загальноанглійської лексики у структурному й в інших аспектах (за винятком іншомовних надходжень і деяких авторських інновацій), вони легко запозичуються в інші варіанти. Сам термін «запозичення» у разі міжваріантних контактів фактично позначає процес адаптації неологізмів у лексико-семантичній системі, тим більш, що будь-які надходження з інших варіантів, навіть якщо вони у варіанті-донорі функціонували протягом досить значного часу, носіями варіанта-рецептора сприймаються як нові мовні одиниці.

Серед найбільш поширених американізмів, запозичених останніми десятиліттями в британський варіант, можна навести приклади таких розмовних слів і словосполучень, як *askable parents*, *bling-bling*, *diet cop*, *garage wine*, *jetiquette*, *lifelong parenting*, *lifestreaming*, *manny*, *monotasking*, *mythic arc*, *precriminate*, *ringxiety*, *spave*, *staycation*: *Children really need to know that there is nothing wrong with asking their parents questions about sexuality. This is why the American Social Health Association coined the term "askable parents". Children who learn about sex from "askable parents" learn values and love along with the facts. Louise Holden, "Talk to your children about sex now and keep talking otherwise it could be too late. (The Irish Times, May 20, 2003). In circles where these things matter, there's some debate around the question of who exactly coined the term [bling-bling]. Most point the finger at a gentleman by the name of Baby Gangsta, who plies his trade with a group called Cash Money Millionaires. There was no sign of Mr Gangsta in the Fianna Fail tent this*

*week, but the rest of his outfit were all present and correct. In true **bling-bling** style, conspicuous, pointless expenditure was the order of the day. What other reason could there possibly be for dropping several grand on a plate of "honey-glazed lamb with a smoked bacon stuffing"? (The Irish Times, August 2, 2003).*

*British Airways wants to make flying a more relaxing experience and has produced a good manners guide called **Jetiquette**. The airline hopes its code of conduct manual will help holiday-makers on low-cost flights get off to a smoother start. And if it works they will extend the booklets to all their flights. (The Mirror, Aug. 9, 2002). With Britain stuffed full of more mobile phones than people, connected members of the public are developing an increasing number of ways to fret about their handsets. The result, say experts, is the telecommunications equivalent of phantom limb syndrome, where amputees still feel the sensations of a limb that isn't there any more. Many of us will be familiar with the basest form of **ringxiety** — when one phone rings and everyone in the vicinity suddenly starts checking their pockets or handbags with frantic abandon. But some cases become far more complex: individuals have reported hearing their phone ring at concerts, or while driving. (The Guardian, June 1, 2006).*

Більшість таких одиниць було запозичено і в канадський варіант, який взагалі вважається лінгвістами більш “американізованим”, ніж “бритизованим”. Відомо, наприклад, що досить значна частина словникового складу канадського варіанта являє собою лексику і фразеологію, спільну з американським варіантом. Не випадково, що в лексикографічних посібниках останнього часу введено спеціальну позначку для таких одиниць, а саме “North American”.

За нашими спостереженнями, останнім десятиліттям у цей варіант перейшли майже всі неологічні “американізми за походженням”. Прикладами поширених запозичень останніх років у канадський варіант з американського є лексико-фразеологічні одиниці *bitter blocker*, *dashboard dining*, *deep bathing*, *de-policing*, *fampool*, *potty whisperer*, *puppy leave*, *push present*, *self-tracker*, *stealth shopper*: *Linguagen's "bitter blocker" compound, which received a U.S. patent this month, is the first chemical known to inhibit the taste of bitterness by altering human perception instead of flavour. (The Globe and Mail, February 2, 2003). Exclusive bus-only lanes, like the semi-exclusive HOV ("high-occupancy vehicle") lanes that are common in the United States, further lessen the inherent efficiency of cars. Mr. O'Toole calls HOV lanes "fampool lanes" — because family size alone typically determines the number of people in any particular car at any particular time. (The Globe and Mail, May 23, 2008). Why are we, the fiftysomethings, taking over the gyms of Toronto? Fear of the 50-plus spare tire, aka the menopot. (The Globe and Mail, March 12, 2004). The Internet had long ago turned navel-gazing into an international pastime, but self-tracking takes the self-absorption to a new level. Using elaborate graphs, pie charts, websites and newer technologies, self-trackers catalogue everything in their lives, sometimes with no clear result. (The Globe and Mail, February 19, 2009).*

Австралійський варіант англійської мови, хоч він і формально базувався на британських мовних нормах, проте фактично формувався на основі соціально-територіальних діалектів поселенців під впливом саме американського варіанта, який започаткував тенденцію до демократизації літературної норми. В австралійському варіанті, зокрема, повністю адаптувалися американізми *himbo*, *fad surfing*, *nailing jelly to a tree*, *precriminator*, *semisomniac*: *After three Garbage albums, Manson*

hasn't yet become a tedious pop princess. Undeniably charismatic, she can be distinguished from most of thrusting teens and vainglorious himbos by one easy test: she has opinions. (Sydney Morning Herald, Jan. 25, 2002). Academics have even coined the phrase "fad surfing" to describe the take-up and discarding of trends based on bestselling books. But is this burgeoning industry selling lasting solutions or are they the modern equivalent of the snake-oil salesman? (Sydney Morning Herald, May 15, 2002). How do you measure happiness, anyway? Happiness, like pain, has a threshold that varies from person to person. Defining it is about as easy as nailing jelly to a tree. (Australian Financial Review, June 30, 2001). The 2006 mid-term elections will be a success for the Democrats," says Dick Arme, a leading "precriminator", in The Washington Post. (The Australian, Oct. 31, 2006). And when you woke, were you bushy-tailed or just bushed? Rest assured (if you can) you are not alone — there are millions of semisomniacs like you out there. And the combined effect of your drowsiness is having a huge impact, experts say, on the economy, productivity, public health and. (The West Australian, April 16, 2008).

У новому сторіччі продовжується відчуватися і вплив "метропольного", британського варіанта на "колоніальні", похідні варіанти, у першу чергу - на американський. Серед розмовних британіцизмів у американському варіанті відзначаємо такі слова і сталі словосполучення, як *cappuccino economy*, *cuddle puddle*, [*farmageddon*](#), *freegan*, *menoporsche*: *Many children of the boom often romanticize the early days of Silicon Valley as a period of pure, nonentrepreneurial geekdom. But it might be time for Mr. Arrington and those who agree with him to embrace the effervescent nature of Silicon Valley, a place that Paul Saffo, a technology consultant who saw the rise of the P.C., is inclined to describe as a 'cappuccino economy.'* (The New York Times, June 3, 2007); *Speaking of drugs, I learned that at a rave, when people are on Ecstasy and feeling friendly, they fall into a pile on the floor. This is called a cuddle puddle.* (USA Today, August 1, 2001); *Some doctors believe that midlife crises often stem from men's waning testosterone levels. Dr. Harry Fisch, a New York physician and author of the "Male Biological Clock," drolly refers to the phenomenon as "menoporsche," noting that testosterone treatment may prove a better antidote for the condition than the purchase of a new sports car.* (The Indianapolis Star, March 14, 2005).

У свою чергу, канадський і австралійський варіанти англійської мови, які раніше вважалися певною мірою «маргінальними», починають справляти вплив на «класичні», «первинні» національні варіанти англійської мови. Так, у британському варіанті широко вживаються такі запозичення з «п'ятого континенту, як *exergaming*, *menglish*, *bullycide*, *scuppie*: *Brenda High of Washington state began Bully Police USA as she pressed a wrongful-death lawsuit against her son's school district. Jared High was 13 when he committed suicide (now often referred to as bullycide) in 1998 after being bullied at school.* (Norfolk Daily News, April 2, 2007). *Do you ever wonder if you and your partner are actually speaking the same language? The bad news is that you're probably not. According to US-based psychologist and gender communications specialist Bruce Christopher, men and women speak different languages. Men speak "Menglish" and women speak, you guessed it — "woMenglish".* (Sunday Telegraph, Nov. 27, 2005).

I don't need to care what sort of world we pass on to our children — I don't have any, and I'm not terribly concerned about yours — but I do anyway. Not enough to go to extremes of effort or expense, but if I can give a beer bottle or hummus tub a second life by putting it in an orange bin rather

than a trash bag, you can count on me. I'm not a true scuppie — a Socially Conscious Upwardly Mobile Person — because newspaper people are not so much upwardly mobile as backwardly noble. I can't afford to blow the rent money at Whole Foods on organic cruelty-free, hand-churned onion dip or imported free-trade hemp dental floss. (Pittsburgh Post-Gazette, April 27, 2008); It's the latest in must-haves for any self-respecting Scuppie (Socially Conscious Upwardly Mobile Person). Bamboo is a mobile phone that is about as green as it gets. It is powered by winding — with a little crank. A three-minute session produces enough power to make one call so it never runs out of energy (and the user benefits from the mini-workouts). (The Sunday Independent, March 9, 2008)

Прикладами канадізмів у американському варіанті можуть служити мовні одиниці *ape diet, cryovacking, de-policing, man cave*, в британському варіанті — слово *exergaming*: *...the Journal of the American Medical Association reported the other day that the best way to avoid a high cholesterol count may be to adopt what is affectionately called the "ape diet". (Salt Lake Tribune, July 26, 2003). "Cryovacking" is an industry term for putting food in a plastic bag and vacuum-packing it. Sometimes the food is then cooked in the bag. Other times, the pressure of the packing process is used to infuse flavors into ingredients. The watermelon, for instance, was vacuum-packed with 20 pounds of pressure per square centimeter, to compact the fruit's cells and concentrate its flavor. It had the texture of meat. Just the thing for backyard picnics. (The New York Times, August 14, 2005). So how did the man cave make such a transformation? (Chicago Tribune, March 23, 2004). A study by researchers at the Mayo Clinic in Rochester, Minnesota, published in the Journal Pediatrics in December, found that exergaming more than doubled player's energy expenditure compared with sedentary gaming. (The Economist, Mar. 10, 2007).*

У той же час, хоча вчені відзначають збільшення кількості надходжень з новозеландського варіантів у американський варіант англійської мови, таких запозичень серед розмовних неологізмів останнього часу нами виявлено не було, а тільки надходження в новозеландський варіант із американського і британського. Прикладом запозичень з останнього може служити слово *multi-dadding*: *Women like Anderson say the negative reaction towards multi-fathered families comes from an assumption that multi-dadding women must be promiscuous. But Anderson is quick to set the record straight, saying she has only had relationships with four men -- the fathers of her four children. (The New Zealand Herald, Sep. 30, 2007).*

Зупинимося на показниках асиміляції інтерваріантних надходжень у варіанти-рецептори. Першою “зовнішньою” ознакою процесу входження внутрішніх запозичень слід вважати їх вживання поза межами “національного контексту”. Таке вживання зумовлюється дією лінгвальних і екстралінгвальних чинників, серед яких можна відзначити необхідність територіально маркованих мовних елементів для системи інших варіантів (вони заповнюють номінативні лакуни, поповнюють арсенал експресивних засобів), актуальність поняття, його співвіднесеність з популярними соціальними рухами.

Стають, зокрема, досить типовими запозичення й асиміляція в інших варіантах англійської мови американізмів, що позначали суто американські реалії, хоча раніше це вважалося головною перешкодою на шляху переходу подібних територіально маркованих мовних одиниць у розряд загальноанглійської лексики і фразеології. Справа в тому, що американські реалії останнім часом нерідко перетворюються на реалії суспільного життя інших англомовних країн. Так, слово *doula* в США

вводило поняття “компаньйонка” молодій матері, жінка, що допомагає їй, морально підтримує її під час пологів”. Згодом у Канаді була створена професійна асоціація таких жінок (Doula of North America), а через кілька років практика “компаньйонства” почала впроваджуватися й у Великобританії: *The professional doula does whatever is necessary so that the new mother will start to feel that she is taking control of things again.* (Daily Telegraph, Jan. 17, 2000).

У другій половині 90-х років минулого століття в американському варіанті великого поширення набуло дієслово *car-jack* “захоплювати автомобіль у присутності його власника” і його похідні *car-jacker*, *car-jacking*, *anti-car-jacker-law*. У новому сторіччі “автозахоплення” стають поширеним видом злочинів і у Великобританії: *Carjacking is the new vehicle-related crime; car security systems are now so advanced that serious thieves need to seize the owners, along with their keys and security codes, if they are to have any prospect of success.* (New Statesman, Apr.1, 2002). Більше того, у британському варіанті на базі американізму *car-jack* було створено і неологізм *carjackability*: *Bying a car does not entail the usual criteria of cost, performance or reliability. It's all about carjackability.* (New Statesman, March 3, 2003).

Цей приклад ілюструє і «остаточний» показник асиміляції територіально-маркованих елементів - їх вживання разом із елементами словотворчої, фразеологічної і лексико-семантичної парадигми, причому такі елементи можуть створюватися на основі “етимонних” одиниць у варіантах-рецепторах, тобто йдеться про «парадигматичну активність» внутрішніх запозичень у цих варіантах. До прикладу, серед елементів словотворчої і фразеологічної парадигми американізму *spin* у британському варіанті поряд із такими запозиченнями, як *spin doctor*, *spinmeister*, *spin doctoring*, *spin machine*, *spin crew* можна навести і створені у цьому варіанті інновації *spin journalism*, *spin-maestro*, *spin row*: *Sir Malcolm Rifkind, the Scottish Tories general election campaign leader, last night launched a scathing attack on the culture of so-called spin journalism.* (The Herald, Apr. 28, 2001). *Spin row has hurt us. Charles Clarke, the Labour Party chairman, admitted yesterday that the row over special advisers had damaged the Government..* (The Times, March 7, 2002). *It has come from George Bush, from Colin Powell and all the way across to the spin-maestros of Qatar.* (New Statesman, Apr. 21, 2003).

Лексико-семантичну парадигму американізму *alpha geek* “провідний фахівець, “гуру” в галузі сучасної техніки” репрезентовано одиницями *alpha consumer*, *alpha dog*, *alpha earner*, *alpha girl*, *alpha home*, *alpha male*, *alpha mom*, *alpha teen*: *Surely the self-assured alpha male is alive and well.* (The Economist, Dec. 22, 2001); *They call them the new alpha earners. They are women, they bring home America's bacon and they are set to take over. Women are beginning to rise steadily to the top in the workplace all over the developed world, but in the US they are forging ahead. New figures show that in almost a third of American households with a working wife, the woman brings home more money than her husband. They are gaining more college degrees and Masters of Business Administration (MBA) qualifications than men and now occupy half the country's 'high-paying, executive, administrative and managerial occupations', compared with 34 per cent 20 years ago.* (The Observer, May 18, 2003). *If we stay home, we're outcasts, flung from our natural role as provider and alpha dog.* (The Economist, Dec. 22, 2001). На базі американізму *bimbo* “красива дівчина або молода жінка з низьким інтелектуальним рівнем” в інших варіантах англійської мови були створені неологізми *to bimbo*, *bimbetude*, *bimbette*.

Зазначимо, що механізмом створення елементів лексико-семантичної

парадигми є аналогія, тобто коли за зразком існуючої одиниці створюються синонімічні, антонімічні або тематично споріднені мовні знаки, причому, знову таки, не завжди можна достовірно визначити, чи такі елементи запозичено з варіанта-донора, чи їх було створено внаслідок дії чинника «незалежної конвергенції» у варіанті-рецепторі. Так, словосполучення-американізм *road rage* “сутички між водіями автомобілів під час “пробок”, транспортних заторів”, запозичене в британський варіант (як і в інші), незабаром перетворилося на базу для створення у всіх варіантах англійської мови цілого ряду фразеологічних неологізмів, що позначають “екстремальні” ситуації, які спричинюють негативну емоційну реакцію її учасників, наприклад, *air rage, desk rage, dot-com rage, IT rage, rink rage, trade rage, web rage, work rage, wrap rage*: *In focus groups, we were repeatedly told about something that people described as IT rage.* (The National Post, Jan. 17, 2001). *Cases of rink rage, from verbal abuse to physical assault, are rising.* (The Economist, Jan. 4, 2003). *The crucible of wrap rage is, of course, the CD. It was universally repackaged in 1992, its old cardboard box replaced by plastic wrap with a zip-strip. The answer to our unwrapping prayers! Yet 12 years later, a pull-tab torn off in hand, we are still chewing through plastic like wild dogs.* (The Times, Febr. 4, 2004).

За аналогією до американізму *drug-czar* “керівник департаменту боротьби з наркотиками” у британському варіанті було створено цілу низку неологізмів для позначення керівника певної галузі: *Trade and Industry Secretary Patricia Hewitt is to name vacuum cleaner tycoon James Dyson as her innovation tsar.* (The Observer, March 30, 2003). *As an unofficial comedy tsar, his mission over the next six months will be to spend thousands of pounds developing screenplays that may one day make millions.* (The Observer, 25 Nov. 2001). *New measures to crack down on crime tsars. Convicted crime bosses will be forced to hand over copies of their bank statements and credit card bills to the authorities when freed from jail or face another five to 10 years behind bars.* (The Guardian, March 30, 2004).

Необхідно зазначити і деякі результати асиміляції варіантно маркованих одиниць: у разі надходження стилістичних, експресивних одиниць, що мають еквіваленти-синоніми в інших національних варіантах, можуть відбуватися такі процеси: а) витиснення цими одиницями “аборигенних” еквівалентів; б) функціонально-семантична диференціація одиниць; в) співіснування запозичення і “споконвічної” одиниці на принципах вільної конкуренції. Останній випадок (вільна конкуренція) можна, зокрема, демонструвати на прикладі американізму *fire* “звільняти, виганяти (з роботи)”, який співіснує з бритуцизмом *sack* у британському варіанті: *Putin sacks his cabinet ahead of elections. Putin fires prime minister, Mikhail Kasyanov, ahead of presidential elections next month.* (Guardian, Febr. 25, 2004). *Putin fires his cabinet. President Vladimir Putin has sacked his government, three weeks before a Russian presidential election that looks likely to give him a second term in power.* (The Daily Telegraph, Febr. 25, 2004).

Вплив американського варіанта на інші простежується й у галузі словотвору. Саме з американського варіанта в загальну словотворчу макросистему прийшли останніми десятиліттями елементи, що виконують роль продуктивних афіксів: *-erati, -friendly, -gate, -gram, -holic, -near, - something, -thon, - uber*. За нашими підрахунками, понад 25% ризмовних неологізмів англійської мови останнього десятиліття складають телескопійні утворення, тобто зрощення фрагментів лексичних одиниць, і цей факт також цілком логічно пов’язувати з впливом

американського варіанта, в якому телескопія не поступається фактично афіксації та композиції щодо продуктивності. Саме попередні численні телескопійні запозичення з американського варіанта (*frenemy, jetiquette, kindergarchy, prebituary, ringxiety, manny, fampool*) створили прецедентну базу для активізації цього способу словотвору в англійській мові в цілому, виникнення таких лексичних одиниць, як *bullycide, menglish, scuppie, trashcanistan* в австралійському варіанті, *farmageddon, freegan, menoporsche* у британському варіанті і перетворення цих інновацій-зрощень на загальноанглійську лексику.

Отже, наведений матеріал підтверджує тезу про значну роль міжваріантних запозичень у збагачення розмовної англійської мови на сучасному етапі її розвитку. Стаття тільки вводить майбутнього дослідника у цю проблему, яка може у подальшому бути висвітленою, наприклад, у напрямі глибинного аналізу лінгвальних і соціолінгвальних параметрів впливу внутрішніх запозичень на макросистему як розмовної, так і літературної англійської мови.

На закінчення додамо, що зараз багато пишуть про те, що в умовах сучасного інформаційного “вибуху” тенденція конвергентного розвитку варіантів англійської мови (насамперед, британського й американського) переважає над тенденцією їх дивергенції, що все більш стираються розбіжності, які виникли внаслідок диференційованої денотації, тобто коли ті самі поняття, предмети відбиваються різними словами в різних варіантах. Така точка зору, проте, не підкріплюється достатньою мірою достовірними даними. Деякі лінгвісти, навпаки, вважають, що розбіжності між двома варіантами останнім часом збільшуються. Наводиться, наприклад, той факт, що популярні книги для дітей англійської письменниці Дж. К. Роулінг (серії “Гаррі Поттер”) довелося перекладати “американською англійською мовою” у США. Логічніше, мабуть, вважати, що конвергенція та дивергенція будуть і надалі майже рівною мірою визначати розвиток національних варіантів, “балансувати” їх стан, функціонування. Навіть якщо припустити гіпотетичну можливість повного зникнення диференційованої денотації, то носії різних варіантів будуть і надалі, особливо в розмовному мовленні, відрізнятися різними способами реалізації того самого мовного матеріалу - різною словесною реакцією носіїв варіантів на ті самі ситуації спілкування.

CONCERNING INTERVARIANT BORROWINGS AS A SOURCE OF ENRICHING THE COLLOQUIAL LEXICON AND FRASEOLOGY IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE

Ju. A. Zatsnuj

The article introduces the issue of “internal borrowings” as major source of enriching the vocabulary of colloquial English. Some aspects of contacts between the national varieties of English are also touched.

Key words: assimilation, colloquial English, internal borrowings, paradigmatic activity, variety.

Надійшла до редакції 16 вересня 2009 р.